



## Centrum Badania Opinii Społecznej

ul. ŻURAWIA 4 skr. pt. 24

00-955 WARSZAWA 15

SEKRETARIAT: 28-37-04; 29-35-69  
ZESPÓŁ REALIZACJI BADAŃ: 40-56-41

Telefon dyżurny: 21-34-34  
Telex: 816-436

BD/42/10/89

### OPINIE O POLITYCE ZAGRANICZNEJ RZĄDU I MIEJSCU POLSKI W ŚWIECIE

Warszawa luty 1989 r.

Jednym z celów drugiego sondażu<sup>1</sup> z cyklu "Świat wokół nas" poświęconego problematyce międzynarodowej było poznanie opinii o polityce zagranicznej PRL. Poza ogólną oceną działalności władz na forum międzynarodowym próbowano ustalić, co konkretnie podoba się społeczeństwu, a co nie podoba się w polityce zagranicznej, a także jakie są jego odczucia i oczekiwania co do optymalnych kierunków naszej współpracy międzynarodowej. Interesowano się też zdaniem Polaków na temat pozycji politycznej Polski we współczesnym świecie - jaką ma i jaką powinna w nim zajmować. Większość tych problemów była już poruszana przez CBOS w 1987 roku<sup>2</sup>. Pozwala to na prześledzenie i określenie zarówno stałych, jak i zmiennych w czasie tendencji w opiniach i ocenach dotyczących poszczególnych kwestii. Społeczno-demograficzne uwarunkowania tych ocen przedstawiono w aneksie (tab. 2-7).

### 1. Polityka zagraniczna PRL - oceny i oczekiwania

Sądząc po ogólnych ocenach, polityka zagraniczna Polski nadal jest aprobowana przez większość Polaków, jednak w znacznie mniejszym stopniu niż w roku 1987 (tab. 1). Za zgodną z interesami społeczeństwa uznało ją w październiku '88 o 18% mniej respondentów niż rok wcześniej (55,3 wobec 73,3%), natomiast za niezgodną o tyle samo więcej (38,4 wobec 20,3%).

Tabela 1

| Ocena zgodności polityki zagranicznej rządu PRL z interesami społeczeństwa | Respondenci według terminów badań |       |
|--|-----------------------------------|-------|
|  | X '87                             | X '88 |
| Zdecydowanie zgodna  | 9,5                               | 4,3   |
| Raczej zgodna  | 63,8                              | 51,0  |
| Raczej niezgodna   | 16,7                              | 32,8  |
| Zdecydowanie niezgodna   | 3,6                               | 5,6   |
| Trudno powiedzieć  | 5,4                               | 5,6   |
|  | 73,3                              | 55,3  |
|  | 20,3                              | 38,4  |

w procentach

Symptodem pogorszenia się społecznych odczuć co do skuteczności polskiej polityki zagranicznej jest też zdecydowane zmniejszenie w porównywanym okresie liczby respondentów przekonanych o tym, że pozycja Polski na arenie mię-

<sup>1</sup> "Świat wokół nas (2)" - październik '88, ogólnopolska 1456-osobowa reprezentatywna próba dorosłej ludności.

<sup>2</sup> "Świat wokół nas (1)" - październik '87, ogólnopolska 1498-osobowa reprezentatywna próba dorosłej ludności.

dzynarodowej poprawia się (odpowiednio 22 i 50% - tab. 2). Przeważa pogląd, że nie ulega ona zmianie - 54,1% (w październiku '87 - 35,8%). Częściej niż w 1987 roku wyrażano przekonanie o spadku autorytetu Polski w świecie (odpowiednio 22,9 i 12,8%).

Tabela 2

| Ocena pozycji Polski na arenie międzynarodowej | w procentach                      |       |
|--|-----------------------------------|-------|
|  | Respondenci według terminów badań |       |
|  | X '87                             | X '88 |
| Poprawia się                                   | 50,0                              | 22,0  |
| Pozostaje bez zmian                            | 35,8                              | 54,1  |
| Pogarsza się                                   | 12,8                              | 22,9  |
| Trudno powiedzieć                              | 1,1                               | 0,8   |

Przytoczone dane pozwalają przypuszczać, że pogorszenie się ocen polityki zagranicznej w 1988 roku mogło być spowodowane przekonaniem o zastoju w tej sferze działalności władz. Warto więc bliżej przyjrzeć się jej społecznej percepcji. Informacji na ten temat dostarczyły odpowiedzi respondentów na pytanie otwarte: co się im w polityce zagranicznej podoba, a co nie podoba.

Ogólnie sklasyfikowane odpowiedzi<sup>3</sup> na pytanie, co się w polskiej polityce zagranicznej:

| <u>podoba:</u>   |         | <u>nie podoba:</u>   |         |
|--|---------|--|---------|
| Pokojowe cele i dążenia                                    | - 12,9% | Brak efektów w sferze gospodarczej                               | - 16,4% |
| Ekspansywność, rozmach, samodzielność                      | - 12,4% | Kierunki współpracy międzynarodowej                              | - 12,9% |
| Otwartość, brak uprzedzeń, szczerść                        | - 6,5%  | Brak programu i nieskuteczność działań                           | - 9,1%  |
| Kierunki współpracy międzynarodowej                        | - 5,1%  | Sposób realizacji, brak kompetencji osób odpowiedzialnych za nią | - 8,1%  |
| Realizacja celów gospodarczych                             | - 3,1%  | Brak troski o interesy obywateli PRL                             | - 2,1%  |
| Wymiana kulturalna i naukowa, wkład w kulturę światową     | - 0,5%  | Brak wkładu w kulturę i naukę świata                             | - 0,1%  |
| Wymiana turystyczna, możliwość wyjazdów Polaków za granicę | - 0,5%  | Brak dbałości o sprawy ekologii                                  | - 0,1%  |

<sup>3</sup> Klasyfikację szczegółową wypowiedzi wraz z typowymi ich przykładami podano w tabeli 1 aneksu.

\*

|   |         |   |         |
|---|---------|---|---------|
| Za wcześnie na oceny,<br>zobaczymy, co zrobi nowy<br>rząd | - 0,3%  | Za wcześnie na oceny,<br>zobaczymy, co zrobi<br>nowy rząd | - 0,3%  |
| Nic, wszystko się nie<br>podoba                           | - 14,9% | Nic, wszystko się<br>podoba                               | - 5,9%  |
| Wszystko się podoba                                       | - 1,7%  | Wszystko się nie podoba                                   | - 2,0%  |
| Inne odpowiedzi   | - 2,3%  | Inne odpowiedzi   | - 3,3%  |
| Trudno powiedzieć   | - 42,0% | Trudno powiedzieć   | - 40,6% |

Zarówno przy ocenie plusów, jak i minusów polskiej polityki zagranicznej respondenci stwierdzali najczęściej, że nie mają w tych kwestiach wyrobionej opinii. Uznanie zyskał przede wszystkim pokojowy charakter polityki zagranicznej (występowanie z własnymi koncepcjami dotyczącymi rozbrojenia i bezpieczeństwa), jej dynamika (aktywność Polski na forum międzynarodowym), a także otwartość i brak uprzedzeń wobec wszystkich państw świata. Krytyczne opinie miały swoje źródło głównie w rozczarowaniu chybionymi przedsięwzięciami gospodarczymi i handlowymi, kierunkami współpracy międzynarodowej (przede wszystkim z ZSRR). Rządziej akcentowano brak sprecyzowanego, długofalowego programu realizacji polityki międzynarodowej, niekonsekwencję i nieskuteczność działania oraz niekompetencję osób odpowiedzialnych za tę politykę, niewłaściwy sposób jej prowadzenia. Takie właśnie postrzeganie niedociągnięć polityki zagranicznej rządu wydaje się być społecznie racjonalne, gdy weźmie się pod uwagę odczucia co do pożądanых - z punktu widzenia potrzeb naszego kraju - kierunków współpracy międzynarodowej. Pytaliśmy, z którymi państwami Polska powinna ją zacieśniać, a z którymi ograniczać<sup>4</sup>. Wskazania badanych świadczą o przewadze racji ekonomicznych nad politycznymi.

Niemal powszechnie opowiadano się za szerszą współpracą z wysoko rozwiniętymi krajami kapitalistycznymi: Japonią (92,1%), USA (89,5%), Wielką Brytanią (86,3%), Francją i RFN (po 83% wskazań) - tabela 3. W pierwszej dziesiątce państw, z którymi powinniśmy współpracę zacieśniać, znalazły się tylko dwa socjalistyczne: Chiny (70,7% wskazań) i Węgry (63,8%). W 1988 roku w porównaniu z 1987 opinie respondentów w tej kwestii nie zmieniły się w istotny sposób. Można jednak odnotować bardzo znaczny wzrost liczby przekonanych o potrzebie rozszerzania współpracy gospodarczej w ogóle, ze wszystkimi krajami, a szczególnie z państwami bogatymi, wysoko uprzemysłowanymi. Tendencja ta wynika niewątpliwie z dolegliwości przedłużającego się kryzysu gospodarczego i z poszukiwania szans na szybsze jego przewy-

<sup>4</sup> Badanym przedstawiono listę 22 państw, spośród których mogli oni wskazać dowolną liczbę tych, z którymi powinniśmy współpracę zacieśniać bądź ograniczać.

ciężenie. W przypadku krajów socjalistycznych najbardziej zmienił się stosunek badanych do zacieśniania kontaktów gospodarczych z Węgrami, gdzie obserwuje się konsekwentne reformowanie gospodarki. Prawie o 30% wzrosła liczba przekonanych o potrzebie rozszerzenia współpracy z tym krajem.

Tabela 3

w procentach

| Kraje           | Respondenci przekonani o potrzebie zacieśniania współpracy |           |
|-----------------|--|-----------|
|                 | X '88  | X '87     |
| Japonia         | 92,1 (1)   | 85,9 (1)  |
| USA             | 89,5 (2)   | 77,3 (2)  |
| Wielka Brytania | 86,3 (3)   | 40,9 (8)  |
| Francja         | 83,2 (4)   | 49,3 (5)  |
| RFN             | 82,9 (5)   | 53,2 (3)  |
| Szwecja         | 79,1 (6)   | -         |
| Austria         | 77,8 (7)   | -         |
| Włochy          | 72,3 (8)   | 41,9 (7)  |
| Chiny           | 70,7 (9)   | 45,3 (6)  |
| Węgry           | 63,8 (10)  | 34,7 (9)  |
| ZSRR            | 59,7 (11)  | 53,1 (4)  |
| NRD             | 56,5 (12)  | 31,1 (11) |
| Hiszpania       | 53,0 (13)  | 17,9 (14) |
| Czechosłowacja  | 51,5 (14)  | 32,5 (10) |
| Jugosławia      | 48,9 (15)  | 24,4 (12) |
| Indie           | 46,0 (16)  | -         |
| Turcja          | 44,6 (17)  | 13,5 (15) |
| Bułgaria        | 43,0 (18)  | 19,2 (13) |
| Grecja          | 42,7 (19)  | -         |
| Kuba            | 31,0 (20)  | -         |
| Izrael          | 25,9 (21)  | 8,7 (18)  |
| Rumunia         | 21,4 (22)  | 12,7 (16) |
| Egipt           | -  | 12,2 (17) |

Uwaga - W tabeli 4 i 5 w nawiasach podano pozycję państw według częstości ich wskazań. W sondażu przeprowadzonym w październiku '87 lista obejmowała 18 państw.

Do państw, z którymi Polska powinna ograniczać współpracę, najczęściej zaliczano słabo uprzemysłowione oraz o poziomie rozwoju gospodarczego zbliżonym do osiągniętego przez Polskę, najrzadziej - wysoko rozwinięte kraje Zachodu, a spośród socjalistycznych - Węgry i Chiny (tab. 4). Jest to potwierdzeniem odnotowanych wyżej preferencji co do optymalnych kierunków współpracy. Podobne tendencje ujawniły się w październiku '87, z tym że wtedy znacznie mniej badanych opowiadało się za ograniczaniem współpracy z krajami o przeciętnym lub niskim poziomie gospodarczym.

Tabela 4

| Kraje           | Respondenci przekonani o potrzebie ograniczania współpracy |           |
|-----------------|--|-----------|
|                 | X '88  | X '87     |
| Rumunia         | 53,0 (1)   | 28,1 (2)  |
| Izrael          | 45,9 (2)   | 31,4 (1)  |
| Kuba            | 41,7 (3)   | -         |
| Bułgaria        | 33,1 (4)   | 17,4 (6)  |
| ZSRR            | 32,4 (5)   | 23,8 (3)  |
| Turcja          | 28,0 (6)   | 20,6 (4)  |
| Jugosławia      | 26,9 (7)   | 10,9 (10) |
| Indie           | 26,0 (8)   | -         |
| Czechosłowacja  | 25,8 (9)   | 13,4 (7)  |
| NRD             | 23,4 (10)  | 12,1 (8)  |
| Grecja          | 23,0 (11)  | -         |
| Hiszpania       | 19,9 (12)  | 6,8 (15)  |
| Węgry           | 16,9 (13)  | 9,9 (11)  |
| Chiny           | 13,7 (14)  | 8,5 (12)  |
| RFN             | 10,5 (15)  | 11,8 (9)  |
| Włochy          | 10,4 (16)  | 5,0 (16)  |
| Austria         | 8,6 (17)   | -         |
| Szwecja         | 6,8 (18)   | -         |
| Wielka Brytania | 6,7 (19)   | 8,0 (13)  |
| Francja         | 6,4 (20)   | 3,7 (17)  |
| USA             | 5,8 (21)   | 7,1 (14)  |
| Japonia         | 2,8 (22)   | 1,1 (18)  |
| Egipt           | -  | 19,6 (5)  |

## 2. Opinie o miejscu Polski w świecie

Przekonanie, że najkorzystniejsza dla Polski byłaby współpraca gospodarcza z wysoko rozwiniętymi krajami Zachodu, jest niezależne od opinii na temat miejsca, jakie powinna zajmować Polska w polityczno-militarnym układzie świata. Gdy pytaliśmy respondentów, jak rozstrzygnęliby kwestie dalszej przynależności Polski do Układu Warszawskiego, zdecydowana większość (blisko 66%) opowiedziała się za pozostaniem w nim. Wśród tych, którzy optowali za wystąpieniem (31,8%), dominowało przeświadczenie, że powinniśmy pozostać krajem neutralnym - 81,5% wskazań; jedynie nieco ponad 13% ankietowanych było przekonanych o potrzebie związania się z blokiem militarnym państw zachodnich. Bardzo zbliżone dane uzyskaliśmy w 1987 roku (obecnie nieco mniej jest za pozostaniem w Układzie Warszawskim, a nieco więcej za wystąpieniem). Oto szczegółowy rozkład wypowiedzi badanych w obu kwestiach według terminów badań.

"Gdyby odbyło się powszechne głosowanie nad dalszą przynależnością Polski do Układu Warszawskiego, to głosował(a)by Pan(i) za pozostaniem czy za wystąpieniem?"

| Za pozostaniem  |                 | Za wystąpieniem |                 | Trudno powiedzieć |                 |
|-----------------|-----------------|-----------------|-----------------|-------------------|-----------------|
| X <sup>88</sup> | X <sup>87</sup> | X <sup>88</sup> | X <sup>87</sup> | X <sup>88</sup>   | X <sup>87</sup> |
| 65,9%           | 70,2%           | 31,8%           | 26,6%           | 2,2%              | 2,9%            |

"Czy w takim wypadku Polska powinna pozostać neutralna czy związać się militarnie z blokiem państw zachodnich?" (pytanie to dotyczyło 430 osób w X<sup>87</sup> i 498 - w X<sup>88</sup>).

| Pozostać neutralna |                 | Związać się militarnie z blokiem państw zachodnich |                 | Trudno powiedzieć |                 |
|--------------------|-----------------|--|-----------------|-------------------|-----------------|
| X <sup>88</sup>    | X <sup>87</sup> | X <sup>88</sup>                                    | X <sup>87</sup> | X <sup>88</sup>   | X <sup>87</sup> |
| 81,5%              | 84,2%           | 13,2%  | 12,3%           | 0,6%              | 2,6%            |

O postrzeganiu miejsca Polski w bloku socjalistycznym świadczą także odpowiedzi badanych na pytanie: "Które państwa zaliczył(a)by Pan(i), po doświadczeniach lat minionych, do prawdziwych sojuszników Polski?". Jako sojuszników wymieniali oni przede wszystkim kraje socjalistyczne (ogółem 49,2% wskazań), w tym najczęściej: ZSRR - 39,3%, Węgry - 9,6%, Czechosłowację - 5,5%; ogólnie "kraje socjalistyczne" prawie 6% respondentów, zdecydowanie rzadziej (15,1% respondentów) kraje kapitalistyczne: USA -

6,7%, Francję - 4,9%, Wielką Brytanię - 2,5%. Podobne tendencje odnotowano w sondażach przeprowadzonych w 1987 roku (tab. 5). Różnice sprządzają się do pogorszenia odczuć co do wiarygodności naszych socjalistycznych sojuszników oraz wzrostu liczby przeświadczonych o tym, że nie mamy prawdziwych sojuszników (31% ogółu badanych w X'88 wobec 23% w X'87).

Tabela 5

w procentach

| Sojusznicy Polski                    | Wskazania według terminów badań |      |                     |
|--------------------------------------|---------------------------------|------|---------------------|
|                                      | X'88                            | X'87 | IV'87 <sup>a)</sup> |
| ZSRR                                 | 39,3                            | 45,7 | 33,7                |
| Węgry                                | 9,6                             | 10,7 | 13,0                |
| CSRS                                 | 5,5                             | 6,5  | 7,2                 |
| NRD                                  | 2,2                             | 3,3  | 5,2                 |
| Kraje socjalistyczne -<br>ogólnie    | 5,9                             | 9,0  | 13,0                |
| USA                                  | 6,7                             | 5,7  | 4,6                 |
| Francja                              | 4,9                             | 4,5  | 4,5                 |
| Wielka Brytania                      | 2,5                             | 1,5  | 0,7                 |
| Włochy                               | 1,2                             | 2,3  | 3,1                 |
| Polska w ogóle nie<br>ma sojuszników | 31,0                            | 23,3 | 26,8                |

a) "Aktualne problemy (6)" - kwiecień 1987, ogólnopolska 1498-osobowa reprezentatywna próba dorosłej ludności.

Wypowiadając się w kwestii bezpieczeństwa granic Polski, większość (ponad 65%) badanych stwierdziła, że w chwili obecnej są one dobrze zabezpieczone przed agresją. Odmiennego zdania było nieco ponad 32% respondentów, a 2,2% nie miało wyrobionej opinii. W roku 1987 wyrażano podobne poglądy - nieznacznie (o około 4%) wzrosła liczba negatywnie wypowiadających się na dany temat (tab. 6).

Zagrożenie (odpowiedzi na pytanie otwarte: "Których państw Polska powinna się najbardziej obawiać?") wiązano częściej z państwami kapitalistycznymi (42,7% ogółu ankietowanych) niż socjalistycznymi (22,1%). Wymieniano przede wszystkim RFN - 35,4% wskazań, ZSRR -16,1% oraz USA -10,2%. Ponad 15% badanych użyło ogólnego sformułowania, że są to "Niemcy". Jedynie niespełna 1% respondentów wyraziło pogląd, że wszystkie państwa mogą nam zagrozić. Podobne wyniki uzyskaliśmy w sondażach przeprowadzonych w 1987 roku

Tabela 6

w procentach

| Odpowiedzi na pytanie:<br>"Czy granice PRL są do-<br>brze zabezpieczone przed<br>agresją ze strony innych<br>państw?" | Respondenci według terminów badań |        |
|---|-----------------------------------|--------|
|   | X 88                              | X 87   |
| Tak   | 20,2                              | 23,6   |
| Raczej tak  | 45,1                              | 42,7   |
| Raczej nie  | 19,8                              | 16,5   |
| Nie   | 12,6                              | 11,4   |
| Trudno powiedzieć   | 2,2                               | 5,2    |
|   | } 65,3                            | } 66,3 |
|   | } 32,4                            | } 27,9 |

(tab. 7). Różnice polegają na zmniejszeniu się poczucia zagrożenia - w październiku 88 miało je 19,6% ogółu badanych, rok wcześniej zaś tylko 8,5% - oraz na zmniejszeniu się odsetka wskazań na kraje tradycyjnie uważane za zagrażające Polsce<sup>5</sup>.

Znacznie podzielone są opinie na temat obecnego potencjału zbrojnego Polski. Niemal równie liczne (po około 1/3 ogółu badanych) są grupy uznające, że nasze siły zbrojne są zbyt wielkie, odpowiednie i za małe.

Ocena wielkości sił

zbrojnych Polski

Odsetki

respondentów

|   |        |        |
|---|--------|--------|
| Całkowicie wystarczające, a nawet zbyt wielkie        | - 31,5 |        |
| W sam raz - nie za małe, ale i nie za duże            | - 32,5 |        |
| W zasadzie wystarczające, chociaż mogłyby być większe | - 15,1 | } 32,9 |
| Zbyt małe   | - 11,9 |        |
| Stanowczo za małe                                     | - 5,9  |        |
| Trudno powiedzieć                                     | - 2,8  |        |

Mimo tak znacznych rozbieżności w ocenie wielkości sił zbrojnych Polski, zdecydowanie przeważa przekonanie, że - biorąc pod uwagę toczące się obecnie rozmowy rozbrojeniowe - na zmniejszeniu potencjału obronnego możemy tylko zyskać. Pogląd taki prezentuje 62% ankietowanych, 1/5 jest zdania, że możemy

<sup>5</sup> Wydaje się to wynikać z ogólnej poprawy ocen obecnej sytuacji międzynarodowej w porównywalnym okresie: o blisko 23% zwiększyła się grupa osób przekonanych o spadku napięcia w świecie, o ponad 30% - nie dostrzegających obecnie konfliktów, które zagrażają pokojowi na świecie.

Tabela 7

w procentach

| Państwa zagrażające<br>bezpieczeństwu Polski | Wskazania według terminów badań |       |        |
|--|---------------------------------|-------|--------|
|  | X '88                           | X '87 | IV '87 |
| RFN  | 35,4                            | 47,0  | 48,3   |
| ZSRR   | 16,1                            | 12,0  | 20,4   |
| USA  | 10,2                            | 14,0  | 23,1   |
| NRD  | 4,3                             | 7,1   | 8,0    |
| CSRS   | 1,9                             | 1,5   | 3,9    |
| Chiny  | 1,1                             | 0,6   | 0,7    |
| Wielka Brytania                              | 0,8                             | 2,2   | 2,7    |
| Francja                                      | 0,5                             | 1,1   | 2,3    |
| Niemcy - ogólnie                             | 15,5                            | 13,7  | 8,9    |
| Kraje kapitalistyczne                        | 2,0                             | 2,9   | 2,5    |
| Nasi sąsiedzi                                | 1,5                             | 1,3   | -      |
| Państwa NATO                                 | 1,0                             | 2,4   | 0,9    |
| Wszystkie                                    | 0,9                             | 1,3   | 1,8    |
| Nie ma takich                                | 19,6                            | 8,5   | 4,6    |

stracić, gdyż dotąd niższy poziom techniczny nadrabialiśmy ilością sprzętu i liczbą żołnierzy, a 14% - że stracimy, gdyż mamy małe siły zbrojne i jeszcze będziemy je zmniejszać (3,3% nie miało na ten temat wyrobionej opinii).

\*

\*

\*

Reasumując - politykę zagraniczną prowadzoną przez władze PRL aprobuje większość społeczeństwa, jednak nie tak powszechnie, jak w 1987 r. Zmniejszyło się też znacznie przekonanie o poprawianiu się pozycji Polski na arenie międzynarodowej. Społecznym uznaniem cieszy się pokojowy charakter polityki zagranicznej naszego kraju, jej rozmach i otwartość wobec wielu różnych państw świata. Krytycyzm wobec niej wynika głównie z rozczarowania brakiem efektów w sferze gospodarczej, obecnie najbardziej dolegliwej dla społeczeństwa, a także z przekonania o braku strategii i skuteczności w działaniach podejmowanych na forum międzynarodowym. Niemal powszechnie oczekuje się rozszerzenia współpracy gospodarczej z wysoko rozwiniętymi krajami świata, jej ograniczania z państwami o przeciętnym i niskim stopniu uprzemysłowienia. Większość badanych akceptuje polityczno-militarne powiązania Polski z blokiem państw socjalistycznych i za wiarygodne uważa dotychczasowe sojusze.

ANEKS

Tabela 1

| Odpowiedzi na pytanie "Co się w polskiej polityce zagranicznej podoba, a co nie podoba?" | Odsetek badanych | Przykłady typowych wypowiedzi   |
|--|------------------|---|
| 1  | 2                | 3   |
| <b>Podoba</b>  |                  |   |
| 1. Pokojowy charakter,   | 12,9             |   |
| w tym:   |                  |   |
| - pokojowe cele, dążenia - ogólnie   | 9,2              | <i>Aktywność w walce o odprężenie międzynarodowe, walka o pokój; Zaangażowanie w sprawy rozbrojenia i pokoju; W każdych okolicznościach Polska walczy o pokój; Prowadzenie polityki pokojowej; Udział w ruchu rozbrojeniowym, wiele inicjatyw w tej dziedzinie; Pewna aktywność, inicjowanie konkretnych planów rozbrojeniowych; Walka o utrzymanie pokoju w Europie i na świecie.</i>  |
| - pokojowe plany dotyczące rozbrojenia w Europie, plan W. Jaruzelskiego                  | 4,3              | <i>Udział Polski w sprawie rozbrojenia Europy, plany Rapackiego, Jaruzelskiego; Chęć rozmów pokojowych przez W. Jaruzelskiego, dążenie wszelkimi środkami do odprężenia w Europie i utrzymania pokoju.</i>  |
| 2. Ekspansywność, rozmach, samodzielność,  | 12,4             |   |
| w tym:   |                  |   |
| - ożywione kontakty międzynarodowe   | 4,2              | <i>Że nasz kraj odwiedzają znakomici politycy i przywódcy krajów liczących się; Ostatnio podoba mi się, że coraz więcej jest u nas wizyt znaczących osobistości i naszych rewizyt; Utrzymywanie mimo trudnej sytuacji wewnętrznej szerokich kontaktów ze światem.</i>   |
| - aktywność, poszukiwanie nowych kontaktów, możliwości                                   | 4,1              | <i>Ofensywność i chęć współpracy z wieloma krajami; Że Polska stara się nawiązywać jak najwięcej kontaktów, aby pozyskać jak najwięcej partnerów; Wiem, że prowadzimy właściwą politykę zagraniczną, jesteśmy aktywni, skłonni do szerokiej współpracy; Polacy występują na arenie międzynarodowej, nie zasypiają gruszek w popiele; Polska włącza się w problemy międzynarodowe, wysuwa ciekawe projekty ich rozwiązania czy łagodzenia.</i> |
| - niezależność, samodzielność  | 2,1              | <i>Większa suwerenność w prezentowaniu własnych, polskich poglądów, to, że znowu zaczynają się z nami liczyć; Konsekwencja w stanowisku dotyczącym naszych spraw; Jak Jaruzelski mówi, że inni nie mogą mieszać się w nasze sprawy.</i>   |
| - aktywność polskiej dyplomacji  | 1,7              | <i>Duża aktywność polskiej dyplomacji; Duże zaangażowanie naszej dyplomacji w rozwiązywanie zagadnień międzynarodowych, udział w różnych organizacjach międzynarodowych.</i>  |
| - elastyczność, realizm  | 0,5              | <i>Polityka zagraniczna naszego kraju jest realistyczna - realna do istniejących stosunków; Ostatnio nareszcie widać pewną elastyczność - przynajmniej próby dostosowania pociągnięć politycznych do sytuacji w świecie.</i>  |
| 3. Otwartość, szczerść, brak uprzedzeń,  | 6,5              |   |
| w tym:   |                  |   |
| - otwartość, rozmawiamy i dążymy do współpracy ze wszystkimi                             | 6,5              | <i>Otwartość na wszystkie strony; Jesteśmy otwarci, deklarujemy chęć współpracy ze wszystkimi; Jesteśmy krajem otwartym na to, co dzieje się gdzie indziej, nawiązujemy bardzo różnorodne kontakty; Podoba mi się to, że próbujemy rozmawiać ze wszystkimi bez uprzedzeń. Nasze dążenia do umacniania przyjaźni i pokoju ze wszystkimi państwami; To, że jesteśmy otwarci na cały świat i chcemy dobrych stosunków ze wszystkimi.</i>         |
| - szczerść, bezinteresowność   | 0,2              | <i>Nasze kontakty z innymi krajami są bardziej otwarte, szczere i bez niedomówień; W naszym postępowaniu kierujemy się przyjaźnią, a nie wyrachowaniem; Polska nie udaje się w stronnicze układy.</i>   |
| - poszanowanie godności, suwerenności innych państw                                      | 0,1              | <i>Nasza polityka nie jest agresywna wobec innych państw, szanujemy cudze poglądy; Jest polityką szanującą racje innych państw; Uznajemy suwerenność krajów, z którymi współpracujemy.</i>  |

| 1  | 2    | 3  |
|--|------|--|
| 4. Kierunki współpracy międzynarodowej, w tym:                                   | 5,1  |  |
| - współpraca z wysoko rozwiniętymi krajami kapitalistycznymi                     | 3,1  | <i>Stopniowe przywracanie dawnych stosunków z Zachodem; To, że otwieramy sobie drzwi do współpracy z krajami rozwiniętymi na Zachodzie; Szukanie kontaktów politycznych i gospodarczych z Zachodem; Że Polska wchodzi w kontakty z krajami kapitalistycznymi, bo jest tam duży przemysł i w przyszłości możemy na tym skorzystać; Rosnące otwarcie się na Zachód.</i>  |
| - kontakty z krajami rozwijającymi się, z trzecim światem                        | 0,9  | <i>Rozwijanie stosunków z krajami III świata; Nawiązywanie coraz lepszych kontaktów z krajami III świata, pomoc, jakiej im udzielamy; Zainteresowanie Polski krajami III świata mimo kryzysu.</i>  |
| - współpraca z krajami socjalistycznymi, wierność soюзom                         | 0,7  | <i>To, że dalej mamy coraz bardziej otwarte i przyjazne stosunki z ZSRR; Trzymanie się tej samej karty, tych samych sojuszy. Współpraca z krajami socjalistycznymi; Ścisła polityka z krajami socjalistycznymi, ciągle jakieś nowe inicjatywy; Współpraca z ZSRR, chciałabym, aby ją wzmocniono i rozszerzono.</i>   |
| - kontakty z Watykanem   | 0,6  | <i>Nawiązanie stosunków z Watykanem. Coraz częstsze kontakty z Watykanem, udział naszych władz w uroczystościach kościelnych w Rzymie.</i>   |
| - ograniczanie współpracy z blokiem socjalistycznym                              | 0,1  | <i>To, że wreszcie nie jesteśmy tak ślepo zapatrzeni na współpracę z tzw. obozem socjalistycznym. Zaczęliśmy coraz śmielej szukać innych partnerów i możliwości.</i>   |
| 5. Realizacja celów gospodarczych, w tym:  | 3,1  |  |
| - inicjatywy gospodarcze i handlowe  | 2,1  | <i>Cheć wyjścia z kryzysu poprzez współpracę gospodarczą z zagranicą; Nawiązywanie stosunków gospodarczych i handlowych z partnerami liczącymi się na arenie międzynarodowej; Polska występuje z propozycjami gospodarczymi, dąży do rozwijania tego typu współpracy; Wchodzenie przebojem na obce rynki, szukanie nowych dróg w handlu zagranicznym; Coraz szersze oferowanie naszych towarów na rynkach zagranicznych; Że jesteśmy na rynkach zagranicznych w świetle, przez to mamy jakieś poważanie.</i> |
| - dopuszczanie kapitału zagranicznego do udziału w naszej gospodarce             | 0,4  | <i>To, że zaczęto włączać kapitały zagraniczne do polskiej gospodarki; Że umożliwiono zakładanie przedsiębiorstw zagranicznych w Polsce, które umożliwiają niezłe zarobki ludziom i dostarczają dobrych towarów.</i>   |
| - racjonalizm, priorytet ekonomii nad polityką                                   | 0,3  | <i>Mniej jest zajmowania się wielką polityką, a więcej naszymi interesami - zarobkiem, zyskiem; Władza wreszcie zrozumiała, że w polityce liczą się wymierne w gospodarce i pieniądzu korzyści, a nie sojusze i idealizm, szuka się teraz takich kontaktów, które mogą pomóc przełamać nasz zastój gospodarczy.</i>  |
| - korzystne załatwienie kwestii zadłużenia                                       | 0,3  | <i>Umiejętność z jaką załatwiono sprawy naszych pożyczek; Pomysłne uregulowanie kwestii spłat zadłużenia Polski wobec państw zachodnich.</i>   |
| 6. Wymiana kulturalna i naukowa  | 0,5  | <i>Współpraca kulturalna z innymi krajami, pokazanie świata, że Polska coś potrafi; Nawiązywanie nowych stosunków kulturalnych z innymi krajami; Zacieśnianie więzów przyjaźni między narodami poprzez wymianę myśli naukowej i technicznej; Nawiązywanie kontaktów naukowych z wieloma państwami o wyższym rozwoju technicznym, dające Polsce duże korzyści.</i>  |
| 7. Wymiana turystyczna, rozszerzanie możliwości wyjazdów Polaków                 | 0,5  | <i>Pozwolenie Polakom na wyjazdy do innych krajów; Możliwość poznania Wschodu i Zachodu przez dopuszczenie do wyjazdów różnego rodzaju; To, że można wyjeżdżać do coraz większej liczby krajów; Rozszerzająca się wymiana turystyczna, która służy poznaniu i zbliżeniu się Polaków do innych krajów świata. Do nas też przyjeżdżają i mogą coś potem wiedzieć, jak u nas jest i jacy są Polacy.</i>   |
| Nie podoba   |      |  |
| 1. Brak efektów w sferze gospodarczej, w tym:                                    | 16,4 |  |
| - ogólnie - mała skuteczność przedsięwzięć gospodarczych, nieprzemysłane decyzje | 6,0  | <i>Słaba aktywność gospodarcza Polski w świecie; Niby dużo kontaktów, ale mało korzyści dla gospodarki, mało efektywne; Niewyciąganie wniosków z wizyt w innych krajach dla wyciągnięcia Polski z dołka. Złe dobieranie kooperantów w dziedzinie gospodarczej i podpisywanie słych umów gospodarczych; Że czasami zawierane umowy czy transakcje nie są zdecydowanie korzystne, że dajemy się nabijać w butelkę.</i>   |

| 1  | 2    | 3   |
|--|------|---|
| - zła struktura handlu, mała wymiana handlowa                            | 3,1  | <i>Bezmyślne, niekorzystne dla nas podpisywanie umów handlowych; Współpraca za niską cenę, powinniśmy się traktować jako równorzędni partnerzy, a nie sprzedawać nasze towary za bezcen; Kupujemy to co nam niepotrzebne (drogo), a sprzedajemy i to tanio to, co nam potrzebne; Rabunkowa polityka surowcowa, brak zdecydowania w wymianie handlowej, brak perspektywicznego myślenia; Sprzedaż surowców i półproduktów zamiast sprzedaży wyrobów gotowych.</i>      |
| - rosnące zadłużenie, nowe kredyty                                       | 2,6  | <i>Dochody z eksportu nawet w części nie pokrywają naszego zadłużenia; Wracające zadłużenie; Że ciągle bierzemy pożyczki i robimy długi mogąc robić dużo rzeczy w kraju; To, że mogliśmy doprowadzić przez politykę zagraniczną do takiego zadłużenia; Uzależnianie naszej gospodarki od państw kapitalistycznych w wyniku zadłużenia, niewieźnięć zmniejszania tego zadłużenia.</i>  |
| - współpraca gospodarcza z krajami socjalistycznymi                      | 1,7  | <i>System wymiany handlowej z obozem socjalistycznym, przestarzały i nieekonomiczny; Polityka gospodarcza z państwami socjalistycznymi (niepotrzebne układy handlowe); Zbyt mocne wiązanie gospodarki i polityki z państwami obozu socjalistycznego, często ekonomicznie nieuzasadnione; Powiązania gospodarcze z krajami RWPG oparte na przestarzałym systemie międzynarodowego podziału pracy; To, że jesteśmy gospodarczo zależni i wykorzystywani przez ZSRR.</i> |
| - za duży eksport, zubożanie rynku                                       | 1,6  | <i>Za dużo eksportuje się towarów, których brak na rynku; Że w naszych sklepach brak jest atrakcyjnych towarów, bo idą na eksport; Zbyt wysoki eksport towarów, które w kraju są potrzebne.</i>   |
| - zawieranie umów długoterminowych                                       | 1,0  | <i>Zawieranie umów gospodarczych wieloletnich, na których tracimy; Zawieranie długoterminowych umów gospodarczych i umów na surowce, jest to niekorzystne dla narodu polskiego.</i>   |
| - za małe kontakty gospodarcze z Zachodem                                | 0,8  | <i>Brak inicjatyw współpracy gospodarczej z Zachodem i państwami kapitalistycznymi; Że za mało jest współpracy z Francją i innymi wysoko rozwiniętymi krajami Europy.</i>   |
| - brak wiarygodności Polski jako partnera gospodarczego                  | 0,6  | <i>Zbyt mało mamy do zaoferowania, aby liczone się z naszym handlem, do tego nie wywiązujemy się z wcześniej zawartych umów; Nie potrafimy stać się rzetelnym, cenionym partnerem handlowym.</i>  |
| 2. Kierunki współpracy międzynarodowej, w tym:                           | 12,9 |   |
| - współpraca, nadmierne uzależnienie od ZSRR                             | 7,5  | <i>Uzależnienie od ZSRR; Uległość wobec ZSRR; Ciągłe pytanie się o zgodę ZSRR; Jawne podporządkowanie się ZSRR - przyznawanie się do tego; Lasimy się do ZSRR, jemy mu z ręki, a tyle krzywdy cierpimy od lat, choćby Katyń, wiem, że musimy mieć oparcie w tym kraju, ale niech to będzie prawdziwe, przyjazne, a nie pod stronę ich interesów; To, że nie mamy własnej polityki zagranicznej, tylko wspólnie uzgadniamy z ZSRR.</i>                                 |
| - współpraca z krajami socjalistycznymi, uzależnienie od interesów bloku | 2,8  | <i>Serwilizm wobec ZSRR i innych państw socjalistycznych, brak zdecydowania i odwagi; Że tak kurczowo trzymamy się naszych sąsiadów oraz też uzależniamy się wielokrotnie od nich; Za bardzo zapatrujemy się na inne państwa socjalistyczne; Za bardzo uzależniamy naszą politykę od interesów państw Układu Warszawskiego, na wiele spraw nie mamy i nawet nie chcemy mieć własnego, trzeźwego spojrzenia.</i>   |
| - brak orientacji na kontakty z Zachodem                                 | 1,9  | <i>Zbyt wiele kontaktów tylko z krajami socjalistycznymi, za mało z całym światem; Za mała orientacja na Zachód; Polska zbyt powoli nawiązuje stosunki z Zachodem; Brak inicjatyw Polski na szansę większego związania się z Zachodem.</i>  |
| - kontaktv z krajami trzeciego świata i słabymi ekonomicznie             | 0,9  | <i>Za dużo pomagamy państwom III świata; Angażowanie się do współpracy z krajami biednymi, tego nie można robić, bo sami jesteśmy biedni; Pomoc krajom z tzw. III świata bez jakichkolwiek możliwości uzyskania z tego tytułu wymiernych efektów; Nawiązywanie współpracy z krajami słabymi ekonomicznie.</i>   |
| - uzależnianie się od krajów zachodnich                                  | 0,4  | <i>Zbyt rozwinięta współpraca z krajami II obszaru płatniczego, zaciąganie długów i zobowiązań, co prowadzi również do politycznej zależności; Za bardzo wiążemy się z Zachodem, zamiast pilnować własnego podwórka.</i>  |
| - przynależność do Układu Warszawskiego                                  | 0,3  | <i>Uczestnictwo w sojuszach (Układ Warszawski); To, że Polska należy do układu militarnego. Powinna być państwem neutralnym.</i>  |
| - wyłamywanie się z bloku socjalistycznego                               | 0,1  | <i>Niewykorzystywanie atutu najbardziej znaczącego sojusznika - ZSRR, szukanie przyjaźni tam, gdzie jej nie ma.</i>   |
| 3. Brak programu i skuteczności, w tym:                                  | 9,1  |   |
| - słabość, brak efektów  | 2,9  | <i>Mała skuteczność; Nie widać efektów; Dużo się mówi, a mało jest efektów; Nieudolność - nie z tego praktycznie nie wynika; Jest po prostu słaba, nie prowadzi do żadnych konkretnych rezultatów.</i>  |
| - mała aktywność, opieszałość  | 2,3  | <i>Zbyt mało operatywna; Brak konsekwencji i opieszałość w rozpoczętych pertraktacjach.</i>   |
| - chwiejność, niezdecydowanie  | 1,3  | <i>Brak wytrwałości w doprowadzaniu do końca podjętych spraw; Jest prowadzona bardzo niezdecydowanie, raz tak, a raz inaczej; Brak konsekwencji jak w całej gospodarce, tak i polityce.</i>   |

| 1   | 2   | 3  |
|---|-----|--|
| - mała elastyczność, sztywność                                | 1,3 | <i>Jest zbyt mało elastyczna i dlatego brak efektów; Trzymanie się utartych kanonów, niedostosowanie do tego, co się dzieje w świecie.</i>   |
| - brak przemyślanego programu, działania wyrwykowe            | 1,1 | <i>Brak kompromisów, np. powiedzenie nie chcemy ich łaski, a w takich stosunkach czasem trzeba iść na kompromis; Bezpłanowość i brak konsekwencji; Nie ma śladnej polityki, są to działania wyrwykowe.</i>   |
| - zbyt jednokierunkowa, tendencyjna                           | 0,7 | <i>Tendycyjnosc i jednokierunkowosc; Słepe zapatwienie na państwa bloku komunistycznego oraz bezkrytyczne potępienie państw kapitalistycznych.</i>   |
| 4. Sposób realizacji, kompetencje, w tym:                     | 8,1 |  |
| - zła polityka kadrowa  | 2,5 | <i>To, że placówki dyplomatyczne są obsadzane ludźmi przypadkowymi bądź prominentami, np. ten Albin Siwak. Jaka politykę mogą prowadzić takie osoby?; Na placówki są typowani niewłaściwi ludzie, niekompetentni; Mała aktywność propagandowa ambasad, niekompetencja części dyplomatów; Osoby przebywające na placówkach - wysyła się ludzi skompromitowanych w Polsce, szczególnie ministrów; Brak wyraźnego polskiego oblicza dyplomacji.</i> |
| - za duże koszty  | 2,0 | <i>Częste wizyty i rewizyty, to pochłanianie masę pieniędzy, a Polskę na to nie stać; To, że za granicę wyjeżdża za dużo osób towarzyszących osobom oficjalnym, to wszystko kosztuje; Za dużo kosztownych wyjazdów władz za granicę w celach nie zawsze wiadomych i nie przynoszących efektów; Zbyt częste wizyty przywódców mało znaczących państw, one nic nam nie dają, a my nie wiadomo po co za to płacimy.</i>                             |
| - zbyt powolny powrót do dawnej pozycji w świecie             | 1,4 | <i>To, że nie prowadzi się jej właściwie, trwająca od lat izolacja Polski jest bardzo szkodliwa dla kraju; Namacalnie coś tam brak, nie potrafią nawiązać współpracy, od lat nie chcą z nami gadać jak z równymi; Zbyt powolny powrót do stanu sprzed 1980-81 roku, nie ma w tym kierunku dobrych posunięć władzy.</i>   |
| - brak zachowania godności                                    | 1,1 | <i>W rozmowach zawsze jesteśmy stroną proszącą, żebrzącą, brak stanowczości, polityka na siłę, byle ktoś zauważył. Brak wzajemności w stosowaniu restrykcji; Miotamy się i dajemy się pomiatać; Moglibyśmy się lepiej cenić; Żebranie o przyjaźń bogatych państw; Jest w swej istocie mało sumdzielna, wygląda czasem na żebranie.</i>   |
| - nadmierne hołdowanie racjom ideologicznym                   | 0,7 | <i>Przedkładanie stosunków politycznych nad ekonomiczne; Nie zawsze podoba mi się stawianie racji politycznych nad gospodarcze.</i>  |
| - występowanie z pozycji siły, lekceważący stosunek do innych | 0,5 | <i>Wielkopanstwo; Napastliwość w stosunku do innych krajów; Udawanie, że mamy tak silną pozycję, iż możemy się do wszystkiego wtrącać; Dawanie nauczki lub ucieranie nosa np. USA, co w porównaniu z tym gigantem wygląda śmiesznie. W naszej sytuacji musimy być raczej pokorni, gdyż pokorne ciele dwie matki ssie.</i>  |
| 5. Brak dbałości o interesy obywateli, w tym:                 | 2,1 |  |
| - utrudnianie wyjazdów  | 0,9 | <i>Trudności z wyjazdami za granicę; Jak w kraju jest tak źle, to czego ludziom żałują wyjechać, coś zobaczyć i chociaż trochę lepszego ująć; Nie podoba mi się ograniczanie i utrudnianie wyjazdów zagranicznych i pracy tam.</i>   |
| - brak troski o sposób traktowania Polaków za granicą         | 0,7 | <i>Zbyt mała opieka nad Polakami przebywającymi za granicą; Słaba troska o polskich obywateli będących w innych państwach; Nie potrafi szławić tak ważnej sprawy jak traktowanie naszych obywateli w krajach RWFG, Jugostawii, Grecji; Brak skutecznej obrony Polaków przebywających za granicą.</i>   |
| - zezwalanie na wyjazdy, emigrację                            | 0,5 | <i>Że ludzie z Polski wyjeżdżają tu czy tam za chlebem, a po co to pozwalają; Każdy kto chce może teraz jechać, żebraka z siebie robić, a to o Polsce potem mówią źle.</i>   |

Uwaga - W tabeli pominięto odsetki poniżej 0,1.

Tabela 2

w procentach

| Kategorie badanych  | Ocena polityki zagranicznej rządu |           |                   |
|---|-----------------------------------|-----------|-------------------|
|   | pozytywna                         | negatywna | trudno powiedzieć |
| <u>Wiek</u>   |                                   |           |                   |
| Do 24   | 47,2                              | 46,2      | 5,5               |
| 25-34   | 53,2                              | 39,9      | 6,8               |
| 35-44   | 49,8                              | 45,3      | 4,9               |
| 45-60   | 60,7                              | 33,5      | 5,8               |
| 60 lat i więcej   | 65,1                              | 29,1      | 5,4               |
| <u>Miejsce zamieszkania</u>   |                                   |           |                   |
| Wieś  | 58,9                              | 34,9      | 6,2               |
| Miasto:   |                                   |           |                   |
| do 50   | 55,4                              | 39,7      | 4,6               |
| 51-200  | 58,8                              | 38,1      | 2,7               |
| 201-500   | 45,4                              | 39,5      | 15,1              |
| 500 tys. i więcej mieszkańców                                       | 48,7                              | 46,3      | 4,4               |
| <u>Wykształcenie</u>  |                                   |           |                   |
| Podstawowe  | 62,9                              | 30,1      | 6,8               |
| Zasadnicze zawodowe   | 49,0                              | 43,0      | 6,7               |
| Średnie   | 53,4                              | 42,9      | 3,4               |
| Wyższe  | 51,7                              | 46,1      | 6,2               |
| <u>Grupy społeczno-zawodowe</u>                                     |                                   |           |                   |
| Inteligencja  | 43,8                              | 52,1      | 4,2               |
| Pracownicy umysłowi   | 55,1                              | 42,3      | 2,5               |
| Pracownicy handlu i usług   | 60,2                              | 34,1      | 5,8               |
| Robotnicy wykwalifikowani   | 51,6                              | 41,8      | 6,3               |
| Robotnicy niewykwalifikowani  | 54,9                              | 37,6      | 7,5               |
| Rolnicy   | 54,6                              | 35,6      | 9,8               |
| Emeryci   | 66,6                              | 28,3      | 4,6               |
| Uczniowie i studenci  | 36,1                              | 57,4      | 4,3               |
| <u>Przynależność do partii politycznych</u>                         |                                   |           |                   |
| Należący  | 62,2                              | 34,3      | 3,4               |
| Nie należący  | 54,3                              | 39,4      | 6,1               |
| <u>Przynależność do "Solidarności"<br/>przed 13 grudnia 1981 r.</u> |                                   |           |                   |
| Należący  | 49,6                              | 44,8      | 5,7               |
| Nie należący  | 57,5                              | 36,7      | 5,6               |
| <u>Sytuacja materialna</u>  |                                   |           |                   |
| Zła   | 42,1                              | 47,2      | 10,1              |
| Raczej zła  | 55,1                              | 39,3      | 5,2               |
| Średnia, przeciętna   | 57,4                              | 36,9      | 5,5               |
| Raczej dobra  | 58,8                              | 35,3      | 4,8               |
| Dobra   | 61,7                              | 36,0      | 2,2               |
| <u>Zainteresowanie polityką</u>                                     |                                   |           |                   |
| Duże  | 54,8                              | 43,4      | 1,9               |
| Średnie   | 54,7                              | 41,7      | 3,4               |
| Nikłe lub żadne   | 57,1                              | 33,6      | 9,0               |

Tabela 3

w procentach

| Kategorie badanych  | Ocena pozycji Polski na arenie międzynarodowej |                     |              |
|---|--|---------------------|--------------|
|   | poprawia się                                   | pozostaje bez zmian | pogarsza się |
| <u>Wiek</u>   |  |                     |              |
| Do 24   | 20,6   | 48,7                | 30,2         |
| 25-34   | 16,4   | 59,3                | 23,6         |
| 35-44   | 18,5   | 53,8                | 27,2         |
| 45-60   | 28,1   | 52,2                | 18,8         |
| 60 lat i więcej   | 27,3   | 54,9                | 16,5         |
| <u>Miejsce zamieszkania</u>                                     |  |                     |              |
| Wieś  | 20,1   | 55,4                | 23,7         |
| Miasto:   |  |                     |              |
| do 50   | 26,4   | 52,5                | 19,7         |
| 51-200  | 20,5   | 55,9                | 23,2         |
| 201-500   | 21,2   | 52,5                | 25,4         |
| 500 tys. i więcej mieszkańców                                   | 26,6   | 50,2                | 22,7         |
| <u>Wykształcenie</u>  |  |                     |              |
| Podstawowe  | 24,3   | 55,1                | 19,7         |
| Zasadnicze zawodowe   | 21,6   | 50,0                | 26,5         |
| Średnie   | 21,7   | 54,8                | 23,3         |
| Wyższe  | 18,6   | 57,2                | 24,1         |
| <u>Grupy społeczno-zawodowe</u>                                 |  |                     |              |
| Inteligencja  | 20,4   | 51,0                | 28,6         |
| Pracownicy umysłowi   | 20,3   | 53,9                | 25,7         |
| Pracownicy handlu i usług                                       | 21,6   | 55,4                | 22,3         |
| Robotnicy wykwalifikowani                                       | 19,8   | 56,0                | 23,7         |
| Robotnicy niewykwalifikowani                                    | 25,8   | 50,0                | 21,2         |
| Rolnicy   | 17,8   | 56,4                | 25,2         |
| Emeryci   | 28,4   | 53,0                | 17,2         |
| Uczniowie i studenci  | 12,8   | 51,1                | 36,2         |
| <u>Przynależność do partii politycznych</u>                     |  |                     |              |
| Należący  | 29,9   | 45,1                | 25,0         |
| Nie należący  | 20,7   | 56,0                | 22,3         |
| <u>Przynależność do "Solidarności" przed 13 grudnia 1981 r.</u> |  |                     |              |
| Należący  | 18,2   | 58,0                | 23,2         |
| Nie należący  | 23,6   | 53,0                | 22,6         |
| <u>Sytuacja materialna</u>                                      |  |                     |              |
| Zła   | 20,1   | 50,3                | 28,5         |
| Raczej zła  | 19,4   | 57,4                | 22,6         |
| Średnia, przeciętna   | 22,2   | 56,0                | 20,9         |
| Raczej dobra  | 27,9   | 45,6                | 25,0         |
| Dobra   | 27,0   | 50,4                | 21,9         |
| <u>Zainteresowanie polityką</u>                                 |  |                     |              |
| Duże  | 31,1   | 44,8                | 24,1         |
| Średnie   | 20,4   | 56,2                | 22,9         |
| Niższe lub żadne  | 21,5   | 55,3                | 21,9         |

Tabela 4

w procentach

| Kategorie badanych  | Opinie o przynależności Polski do Układu Warszawskiego |                          |                   |
|---|--|--------------------------|-------------------|
|   | powinna w nim pozostać                                 | powinna z niego wystąpić | trudno powiedzieć |
| <u>Wiek</u>   |  |                          |                   |
| Do 24   | 68,0   | 29,5                     | 2,5               |
| 25-34   | 63,9   | 33,6                     | 2,5               |
| 35-44   | 59,0   | 39,6                     | 1,3               |
| 45-60   | 71,1   | 27,5                     | 1,4               |
| 60 i więcej lat   | 70,3   | 26,4                     | 3,4               |
| <u>Miejsce zamieszkania</u>                                     |  |                          |                   |
| <u>Wieś</u>   |  |                          |                   |
| Miasto:   |  |                          |                   |
| do 50   | 62,9   | 35,3                     | 1,8               |
| 51-200  | 71,3   | 27,4                     | 1,4               |
| 201-500   | 67,8   | 29,7                     | 2,5               |
| 500 tys. i więcej mieszkańców                                   | 58,5   | 40,1                     | 1,4               |
| <u>Wykształcenie</u>  |  |                          |                   |
| Podstawowe  | 72,6   | 25,2                     | 2,2               |
| Zasadnicze zawodowe   | 64,1   | 32,5                     | 3,3               |
| Średnie   | 63,2   | 35,4                     | 1,5               |
| Wyższe  | 57,2   | 41,4                     | 1,4               |
| <u>Grupy społeczno-zawodowe</u>                                 |  |                          |                   |
| Inteligencja  | 61,2   | 38,8                     | 0,0               |
| Pracownicy umysłowi   | 61,3   | 37,9                     | 0,8               |
| Pracownicy handlu i usług                                       | 66,2   | 28,8                     | 5,0               |
| Robotnicy wykwalifikowani                                       | 66,5   | 31,5                     | 1,9               |
| Robotnicy niewykwalifikowani                                    | 74,2   | 24,2                     | 1,5               |
| Rolnicy   | 72,0   | 27,4                     | 0,6               |
| Emeryci   | 68,2   | 27,9                     | 3,9               |
| Uczniowie i studenci  | 59,6   | 38,3                     | 2,1               |
| <u>Przynależność do partii politycznych</u>                     |  |                          |                   |
| Należący  | 71,2   | 27,3                     | 1,5               |
| Nie należący  | 65,2   | 32,6                     | 2,3               |
| <u>Przynależność do "Solidarności" przed 13 grudnia 1981 r.</u> |  |                          |                   |
| Należący  | 54,3   | 44,5                     | 1,2               |
| Nie należący  | 69,6   | 28,0                     | 2,4               |
| <u>Sytuacja materialna</u>                                      |  |                          |                   |
| Zła   | 61,5   | 36,9                     | 1,7               |
| Raczej zła  | 63,6   | 34,1                     | 2,3               |
| Średnia, przeciętna   | 66,5   | 31,4                     | 2,0               |
| Raczej dobra  | 74,1   | 24,5                     | 1,4               |
| Dobra   | 69,1   | 27,2                     | 3,7               |
| <u>Zainteresowanie polityką</u>                                 |  |                          |                   |
| Duże  | 60,8   | 38,2                     | 0,9               |
| Średnie   | 65,5   | 33,1                     | 1,4               |
| Nikłe lub żadne   | 68,5   | 28,2                     | 3,3               |

Tabela 5

w procentach

| Kategorie badanych  | Ocena zabezpieczenia granic PRL |      |                   |
|---|---------------------------------|------|-------------------|
|   | dobrze                          | złe  | trudno powiedzieć |
| <u>Wiek</u>   |                                 |      |                   |
| Do 24   | 59,0                            | 39,0 | 2,0               |
| 25-34   | 60,0                            | 37,9 | 2,1               |
| 35-44   | 61,0                            | 36,1 | 3,0               |
| 45-60   | 69,6                            | 28,9 | 1,4               |
| 60 i więcej lat   | 75,4                            | 22,6 | 2,0               |
| <u>Miejsce zamieszkania</u>                                     |                                 |      |                   |
| Wieś  | 65,0                            | 31,9 | 3,1               |
| Miasto:   |                                 |      |                   |
| do 50   | 65,3                            | 32,3 | 2,5               |
| 51-200  | 70,7                            | 28,6 | 0,7               |
| 201-500   | 63,0                            | 35,3 | 1,7               |
| 500 tys. i więcej mieszkańców                                   | 61,4                            | 37,2 | 1,4               |
| <u>Wykształcenie</u>  |                                 |      |                   |
| Podstawowe  | 71,4                            | 26,2 | 2,4               |
| Zasadnicze zawodowe   | 60,5                            | 46,5 | 3,0               |
| Średnie   | 63,6                            | 35,0 | 1,5               |
| Wyższe  | 60,9                            | 37,7 | 1,4               |
| <u>Grupy społeczno-zawodowe</u>                                 |                                 |      |                   |
| Inteligencja  | 57,1                            | 42,8 | 0,0               |
| Pracownicy umysłowi   | 59,4                            | 38,5 | 2,1               |
| Pracownicy handlu i usług                                       | 69,7                            | 28,8 | 1,4               |
| Robotnicy wykwalifikowani                                       | 66,9                            | 30,8 | 2,3               |
| Robotnicy niewykwalifikowani                                    | 67,0                            | 31,6 | 1,5               |
| Rolnicy   | 65,0                            | 31,9 | 3,1               |
| Emeryci   | 76,0                            | 21,9 | 2,1               |
| Uczniowie i studenci  | 38,3                            | 59,6 | 2,1               |
| <u>Przynależność do partii politycznych</u>                     |                                 |      |                   |
| Należący  | 68,3                            | 30,9 | 0,8               |
| Nie należący  | 64,8                            | 32,7 | 2,4               |
| <u>Przynależność do "Solidarności" przed 13 grudnia 1981 r.</u> |                                 |      |                   |
| Należący  | 64,9                            | 32,7 | 2,4               |
| Nie należący  | 64,7                            | 32,2 | 2,1               |
| <u>Sytuacja materialna</u>                                      |                                 |      |                   |
| Zła   | 59,0                            | 38,7 | 2,2               |
| Raczej zła  | 64,0                            | 33,7 | 2,3               |
| Średnia, przeciętna   | 66,6                            | 31,5 | 1,9               |
| Raczej dobra  | 70,5                            | 26,7 | 2,7               |
| Dobra   | 66,4                            | 31,4 | 2,2               |
| <u>Zainteresowanie polityką</u>                                 |                                 |      |                   |
| Duże  | 70,8                            | 27,8 | 1,4               |
| Średnie   | 62,6                            | 36,3 | 1,2               |
| Nikłe lub żadne   | 66,6                            | 30,2 | 3,3               |

Tabela 6

| Kategorie badanych  | Ocena wielkości sił zbrojnych PRL |      |      |      |      |     |
|---|-----------------------------------|------|------|------|------|-----|
|   | a                                 | b    | c    | d    | e    | f   |
| <u>Wiek</u>   |                                   |      |      |      |      |     |
| Do 24   | 32,0                              | 29,5 | 14,0 | 13,0 | 8,5  | 3,0 |
| 25-34   | 25,4                              | 36,6 | 13,6 | 14,7 | 5,4  | 4,3 |
| 35-44   | 32,3                              | 27,2 | 19,4 | 10,5 | 8,6  | 2,2 |
| 45-60   | 35,1                              | 32,8 | 13,6 | 11,3 | 5,2  | 2,0 |
| 60 i więcej lat   | 30,1                              | 39,5 | 12,8 | 10,5 | 4,1  | 3,0 |
| <u>Miejsce zamieszkania</u>                                     |                                   |      |      |      |      |     |
| Wieś  | 29,0                              | 30,0 | 17,2 | 12,1 | 8,0  | 3,6 |
| <u>Miasto:</u>  |                                   |      |      |      |      |     |
| do 50   | 34,4                              | 34,4 | 13,7 | 8,8  | 6,0  | 2,8 |
| 51-200  | 30,0                              | 34,7 | 14,8 | 14,5 | 4,7  | 1,3 |
| 201-500   | 30,5                              | 35,6 | 12,7 | 12,7 | 3,4  | 5,1 |
| 500 tys. i więcej mieszkańców                                   | 34,5                              | 35,9 | 11,7 | 10,7 | 5,8  | 1,5 |
| <u>Wykształcenie</u>  |                                   |      |      |      |      |     |
| Podstawowe  | 27,7                              | 37,6 | 14,2 | 11,1 | 6,5  | 3,0 |
| Zasadnicze zawodowe   | 27,7                              | 35,0 | 15,8 | 12,5 | 5,2  | 4,0 |
| Średnie   | 36,3                              | 27,8 | 15,2 | 11,7 | 7,1  | 1,9 |
| Wyższe  | 35,2                              | 28,3 | 15,2 | 13,1 | 5,5  | 2,8 |
| <u>Grupy społeczno-zawodowe</u>                                 |                                   |      |      |      |      |     |
| Inteligencja  | 41,7                              | 16,7 | 25,0 | 10,4 | 6,3  | 0,0 |
| Pracownicy umysłowi   | 32,8                              | 29,5 | 15,4 | 13,3 | 6,2  | 2,9 |
| Pracownicy handlu i usług                                       | 29,0                              | 33,3 | 13,8 | 11,6 | 10,9 | 1,4 |
| Robotnicy wykwalifikowani                                       | 33,1                              | 35,8 | 13,6 | 10,9 | 3,5  | 3,1 |
| Robotnicy niewykwalifikowani                                    | 23,3                              | 38,3 | 16,5 | 12,8 | 4,5  | 4,5 |
| Rolnicy   | 30,7                              | 31,3 | 16,0 | 9,2  | 9,8  | 3,1 |
| Emeryci   | 31,7                              | 36,3 | 15,1 | 10,6 | 3,9  | 2,5 |
| Uczniowie i studenci  | 36,2                              | 19,1 | 4,3  | 19,1 | 17,0 | 4,3 |
| <u>Przynależność do partii politycznych</u>                     |                                   |      |      |      |      |     |
| Należący  | 31,8                              | 30,3 | 18,9 | 13,3 | 4,5  | 1,1 |
| Nie należący  | 31,0                              | 33,5 | 14,1 | 11,5 | 6,7  | 3,2 |
| <u>Przynależność do "Solidarności" przed 13 grudnia 1981 r.</u> |                                   |      |      |      |      |     |
| Należący  | 36,3                              | 33,6 | 12,2 | 11,3 | 4,2  | 2,4 |
| Nie należący  | 29,7                              | 32,8 | 15,8 | 11,9 | 6,9  | 2,8 |
| <u>Sytuacja materialna</u>                                      |                                   |      |      |      |      |     |
| Zła   | 38,2                              | 24,2 | 10,1 | 15,2 | 9,6  | 2,8 |
| Raczej zła  | 32,0                              | 30,8 | 15,9 | 12,4 | 5,5  | 3,5 |
| Średnia, przeciętna   | 27,5                              | 36,8 | 15,0 | 11,6 | 6,5  | 2,6 |
| Raczej dobra  | 40,0                              | 30,3 | 11,7 | 9,0  | 4,8  | 4,1 |
| Dobra   | 29,2                              | 33,6 | 22,6 | 9,5  | 4,4  | 0,7 |
| <u>Zainteresowanie polityką</u>                                 |                                   |      |      |      |      |     |
| Duże  | 42,2                              | 28,0 | 16,6 | 7,6  | 4,3  | 1,4 |
| Średnie   | 28,0                              | 35,1 | 16,7 | 12,3 | 6,1  | 1,7 |
| Nikłe lub żadne   | 30,7                              | 32,7 | 13,1 | 12,7 | 7,0  | 4,3 |

a - całkowicie wystarczające, a nawet zbyt wielkie,

b - w sam raz, c - w zasadzie wystarczające, chociaż mogłyby być większe,

d - zbyt małe, e - stanowczo za małe, f - trudno powiedzieć.

Tabela 7

w procentach

| Kategorie badanych  | Opinie o zasadności zmniejszenia potencjału obronnego Polski |                |          |                   |
|---|--|----------------|----------|-------------------|
|   | tylko zyskamy  | możemy stracić | stracimy | trudno powiedzieć |
| <u>Wiek</u>   |  |                |          |                   |
| Do 24   | 59,6   | 23,2           | 13,6     | 3,5               |
| 25-34   | 58,3   | 25,2           | 12,6     | 4,0               |
| 35-44   | 61,7   | 20,8           | 14,6     | 3,0               |
| 45-60   | 63,2   | 17,4           | 15,9     | 3,5               |
| 60 i więcej lat   | 64,9   | 19,6           | 13,2     | 2,4               |
| <u>Miejsce zamieszkania</u>                                     |  |                |          |                   |
| Wieś  | 59,1   | 21,0           | 16,8     | 3,1               |
| Miasto:   |  |                |          |                   |
| do 50   | 63,3   | 22,3           | 11,0     | 3,5               |
| 51-200  | 60,8   | 23,3           | 12,8     | 3,0               |
| 201-500   | 60,2   | 22,0           | 12,7     | 5,1               |
| 500 tys. i więcej mieszkańców                                   | 68,9   | 15,0           | 13,6     | 2,4               |
| <u>Wykształcenie</u>  |  |                |          |                   |
| Podstawowe  | 61,2   | 21,4           | 14,6     | 2,8               |
| Zasadnicze zawodowe   | 62,0   | 19,0           | 14,7     | 4,3               |
| Średnie   | 62,4   | 20,5           | 14,0     | 3,1               |
| Wyższe  | 61,4   | 24,8           | 11,0     | 2,8               |
| <u>Grupy społeczno-zawodowe</u>                                 |  |                |          |                   |
| Inteligencja  | 56,3   | 27,1           | 14,6     | 2,1               |
| Pracownicy umysłowi   | 63,9   | 22,8           | 11,2     | 2,1               |
| Pracownicy handlu i usług                                       | 58,7   | 27,5           | 11,6     | 2,2               |
| Robotnicy wykwalifikowani                                       | 65,9   | 18,0           | 13,3     | 2,7               |
| Robotnicy niewykwalifikowani                                    | 55,3   | 25,0           | 15,2     | 4,5               |
| Rolnicy   | 56,1   | 25,6           | 16,5     | 1,8               |
| Emeryci   | 66,1   | 17,0           | 13,8     | 3,2               |
| Uczniowie i studenci  | 56,5   | 17,4           | 17,4     | 8,7               |
| <u>Przynależność do partii politycznych</u>                     |  |                |          |                   |
| Należący  | 61,1   | 23,4           | 14,0     | 1,5               |
| Nie należący  | 61,9   | 20,4           | 14,1     | 3,6               |
| <u>Przynależność do "Solidarności" przed 13 grudnia 1981 r.</u> |  |                |          |                   |
| Należący  | 66,9   | 19,7           | 10,4     | 3,0               |
| Nie należący  | 60,3   | 21,3           | 15,2     | 3,3               |
| <u>Sytuacja materialna</u>                                      |  |                |          |                   |
| Zła   | 61,8   | 21,3           | 14,6     | 2,2               |
| Raczej zła  | 62,6   | 21,6           | 12,3     | 3,5               |
| Średnia, przeciętna   | 61,6   | 20,2           | 14,8     | 3,3               |
| Raczej dobra  | 63,3   | 19,7           | 12,2     | 4,8               |
| Dobra   | 59,1   | 23,4           | 16,1     | 1,5               |
| <u>Zainteresowanie polityką</u>                                 |  |                |          |                   |
| Duże  | 67,8   | 19,0           | 11,4     | 1,9               |
| Średnie   | 62,3   | 21,4           | 14,1     | 2,2               |
| Nikłe lub żadne   | 59,3   | 21,4           | 14,6     | 4,6               |